

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПРОВІДНИХ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ (ІІІ, МОНІТОРИНГ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: ОСНОВНА ЧАСТИНА)

Анотація. Розкрито вимоги щодо здійснення моніторингу регіонального людського розвитку при локалізації Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) на період до 2015 року та Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) на період до 2030 року в Державній та регіональних стратегіях розвитку, Планах заходів з їх реалізації. Доведено, що моніторинг регіонального людського розвитку повинен включати не тільки аналіз та рейтингові оцінки Індексів регіонального людського розвитку (ІРЛР), а й оцінки стану досягнення ЦРТ та ЦСР. Інституалізації підлягають алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку і логічні схеми оцінки його результативності та ефективності.

Ключові слова: моніторинг регіонального людського розвитку, Цілі Розвитку Тисячоліття, Цілі Сталого Розвитку, Індекс регіонального людського розвитку.

Summary. The article outlines the requirements for monitoring regional human development in the context of the localization of the Millennium Development Goals (MDGs) for the period up to 2015 and the Sustainable Development Goals (SDGs) for the period until 2030 in the State and Regional Development Strategies, Plans for their implementation. It is proved that monitoring of regional human development should include not only the analysis and rating assessments of regional human development indexes, but also the assessment of the state of achievement of the MDGs and SDGs. Institutionalization is subject to the algorithm of functioning of the mechanism of state regulation of regional human development and a logical scheme for assessing its effectiveness and effectiveness.

Key words: monitoring of regional human development, Millennium Development Goals, Sustainable Development Goals, Regional Human Development Index.

Актуальність теми дослідження. Першочергові пріоритети та стратегічні індикатори людського розвитку на національному і регіональному рівнях визначено Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», метою якої є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід нашої держави на провідні позиції у світі. Цивілізаційний рух уперед намічено здійснювати за векторами: розвитку, безпеки, відповідальності та гордості [1, с. 1].

У рамках названих чотирьох векторів руху передбачено реалізацію 62-х реформ і програм розвитку держави, у тому числі 10 першочергових, серед яких п'ятою є програма децентралізації та реформа державного управління.

Вважається, що результатами реформи державного управління має стати створення такої публічної адміністрації, яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і на підви-

щення стандартів життя. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нести будуть відповідальність за розвиток всієї країни.

Індикаторами реалізації Стратегії, що відповідають предмету і об'єкту нашого дослідження, є такі сім показників серед 25-ти ключових [1, с. 6–7]:

— валовий внутрішній продукт (за паритетом купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу, який розраховує Світовий банк, підвищиться до 16 000 дол. США;

— середня тривалість життя людини, за розрахунками Світового банку, підвищиться на 3 роки;

— питома вага місцевих бюджетів становитиме не менше 65 % у Зведеному бюджеті України;

— частка проникнення широкосмугового Інтернету, за даними Світового банку, складатиме 25 абонентів на 100 осіб;

© О. В. Шинкарьук, А. О. Сігайов, В. В. Столярова, 2018

Бібліографія ДСТУ:

Шинкарьук О. В. Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (ІІІ, моніторинг людського розвитку: основна частина) / О. В. Шинкарьук, А. О. Сігайов, В. В. Столярова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2018. — № 1 (41). — С. 74–88.

References (APA):

Shynkariuk, O. V., Sigaiov, A. O., Stoliarova, V. V. (2018). *Instytutalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання rehionalnoho liudskoho rozvytku (III, monitorynh liudskoho rozvytku: osnovna chastyna)* [Institutionalization of key elements of the state regulation of state regulation of human development (Part III, monitoring of human development: the bulk)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (41), 74–88 (in Ukr.).

— 75 відсотків випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами;

— Україна візьме участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA та увійде до 50-ти кращих держав-учасниць такого дослідження;

— Україна разом зі Світовим банком розробить показник добробуту громадян, визначиться з його цільовим значенням та проводитиме моніторинг змін такого показника.

Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року, який було затверджено Розпорядження № 275-р 3 квітня 2017 року, була визначена мета Кабінету Міністрів України — забезпечення зростання рівня життя громадян і підвищення його якості в результаті сталого економічного розвитку. Поліпшення всіх аспектів життя громадян передбачено шляхом досягнення таких 5-ти цілей: економічного зростання; ефективного врядування; розвитку людського капіталу; верховенства права і боротьби з корупцією; безпеки і оборони.

Виходячи з предмета та об'єкта нашого дослідження, доцільним є детальний розгляд другої та третьої цілей.

Ефективне врядування передбачає проведення реформи державного управління, децентралізації та реформи державних фінансів, які спрямовані на підвищення якості публічних послуг і рівня контролю суспільства над державними коштами.

Розвиток людського капіталу передбачено здійснювати шляхом проведення реформи системи охорони здоров'я, освіти, поліпшення надання державної соціальної підтримки, розвитку культури і спорту, що дасть можливість поліпшення якості життя, освіти і зростання продуктивності праці [2, с. 5].

Актуалізація теми дослідження посилюється також необхідністю оцінки, по-перше, стану виконання 7-ми Цілей Розвитку Тисячоліття на рівні адміністративних областей, досягнення яких передбачалось у 2000–2015 роках (діяли з 2000 року, Україна приєдналася до їх виконання у 2003 році та переглянула у липні 2009 року після світової кризи 2007–2008 рр.). По-друге, вимогами виокремлення із 17-ти Цілей Сталого Розвитку на період 2016–2030 роки, які були прийняті на саміті ООН у вересні 2015 року і поки що адаптовані тільки на національному рівні.

У контексті моніторингу регіонального людського розвитку Кабінетом Міністрів України 7 жовтня 2015 року було прийнято Постанову № 821 «Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року». У цій постанові було передбачене розроблення та подання на розгляд Уряду

проекту акту щодо порядку та методики обрахунку Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) та розрахунки їх прогностичних значень на період до 2020 року [3, п. 13 — зі строком виконання до 01.10.2016 року].

Доцільність здійснення прогностичних розрахунків ІРЛР обумовлена потребами розроблення кожною адміністративною областю України Планів заходів на 2018–2020 роки з реалізації Регіональних стратегій розвитку на період до 2020 року, розроблених ще у 2014–2015 роках.

Тобто інституалізація процесів і процедур моніторингу регіонального людського розвитку, їх організація та інформаційно-методичне забезпечення вимагають узагальнення вітчизняного досвіду його вимірювання, порядку досягнення соціальної узгодженості та об'єктивних рейтингових оцінок на рівні адміністративних областей.

Постановка проблеми. Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року передбачено такі **ключові показники ефективності досягнення до 2020 року:**

Другої цілі Уряду (ефективне врядування):

— індикатор Government Effectiveness World Governance Indicators — вище 50 відсотків країн;

— індикатор Ефективність публічного сектору Індексу глобальної конкурентоспроможності Світового економічного форуму — входження до 50 кращих країн світу;

— E-Government Development Index (United Nations E-government Survey) — входження до 40 кращих країн світу;

— Open Budget Index (OBI) (міжнародна мережа International Budget Partnership) — входження до 50 кращих країн;

— зменшення рівня дефіциту державного бюджету до 2,1 відсотка валового внутрішнього продукту [2, с. 21].

Третьої цілі Уряду (розвиток людського капіталу):

— індекс людського розвитку — входження до 50 кращих країн;

— рівень смертності — зменшення на 10 відсотків;

— рівень бідності (ОЕСР) — 15 відсотків [2, с. 27].

Серед 7-ми Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), досягнення яких передбачалось до 2015 року (ЦРТ діяли з 2000 року, а Україна приєдналась до їх виконання в 2003 році з уточненням у 2010 році) на першому місці була ціль «Подолання бідності» (три завдання, п'ять індикаторів) (табл. 1–2).

ЦРТ були затверджені лідерами 180-ти країн у 2000 році і спрямовувались на скорочення масштабів бідності та голоду, охорону материнства та дитинства, боротьбу з ВІЛ, малярією і ту-

Національні Цілі Розвитку Тисячоліття [4]

Цілі	Назва	Кількість	
		завдань	індикаторів
Ціль 1	Подолання бідності	3	5
Ціль 2	Забезпечення якісної освіти впродовж життя	2	6
Ціль 3	Забезпечення гендерної рівності	2	4
Ціль 4	Зменшення дитячої смертності	1	2
Ціль 5	Поліпшення здоров'я матерів	1	2
Ціль 6	Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів	2	6
Ціль 7	Сталий розвиток довкілля	4	8

Таблиця 2

Матриця завдань та індикаторів Цілей Розвитку Тисячоліття до 2015 року по Україні [4]

Завдання	Індикатор	Значення цільового орієнтира на 2015 рік за національними індикаторами
1	2	
ЦІЛЬ 1: ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ		
Завдання 1. А: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм 5 дол. США на добу за ПКС	1.1. Частка населення, чиє добове споживання є нижче 5 дол. США на добу за ПКС, %	<0,5
Завдання 1. В: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25 % за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та осіб, що працюють	1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, %	25,0
	1.3. Частка бідних серед дітей, %	29,0
	1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, що працюють %	15,0
Завдання 1. С: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чиє споживання є нижче від рівня фактичного прожиткового мінімуму	1.5. Частка населення, чиє споживання є нижче від рівня фактичного прожиткового мінімуму, %	7,0

беркульозом та вирішення інших проблем до 2015 року. Для досягнення ЦРТ (7 цілей, 15 завдань і 33 індикатори) було визнано за найважливіше консолідацію зусиль 3-х складових суспільства: влади, бізнесу та громадкості.

У 2010 році показники рівня відносної бідності населення практично лишилися без змін — на рівні 27 % населення України, різниця між тривалістю життя чоловіків та жінок постійно збільшувалась. У природоохоронній сфері показники навіть погіршилися.

У зв'язку з цим було здійснено перегляд національних ЦРТ та підготовлено оновлену систему завдань та індикаторів з огляду на специфіку національного розвитку у посткризовий період та виклики, які у той час мали місце у глобальному розвитку.

Серед 17-ти Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) до 2030 року, які були прийняті на саміті ООН у вересні 2015 року «Зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015

року» й адаптовані до України, доцільно виокремити вісім цілей, які пов'язані з моніторингом ІЛРЛ [5]:

Ціль 1. Подолання бідності (3 завдання/5 індикаторів).

Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільськогосподарства (4/9).

Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя (9/16).

Ціль 4. Якісна освіта (7/11).

Ціль 5. Гендерна рівність (6/12).

Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови (5/13).

Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання (6/16).

Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад (6/18).

Нааявна збереженість цільової орієнтації людського розвитку в Україні при переході від реалізації ЦРТ на період до 2015 року до досягнення ЦСР на період до 2030 року. На першому місці — ціль «Подолання бідності» (три завдання, п'ять індикаторів) (табл. 3).

Ціль 1. Подолання бідності [5, с. 128]

№ з/п	Завдання	Індикатор	Дезагрегування	Цільові значення	Джерело
1.1	Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх форм	1.1.1. Частка населення, чії середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижче від фактичного* (розрахункового) прожиткового мінімуму, %	<ul style="list-style-type: none"> • За віком (до 18 років, 18–34 роки, 35–59 років, понад 60 років) • За статтю • За наявністю дітей у домогосподарстві 	2015 — 58,3 2020 — 30,0 2025 — 20,0 2030 — 15,0	ІДСД НАНУ, Держстат
		1.1.2. Частка осіб, добове споживання яких є нижче 5,05 дол. США за ПКС, %		2015 — 2,2 2020 — 0,5 2025 — 0,0 2030 — 0,0	ІДСД НАНУ, Держстат
1.2	Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	1.2.1. Частка бідних**, які охоплені державною соціальною підтримкою, у загальній чисельності бідного населення, %	<ul style="list-style-type: none"> • За віком (до 18 років, 18–34 роки, 35–59 років, понад 60 років) • За статтю • За наявністю дітей у домогосподарстві 	2014 — 56,3 2020 — 65,0 2025 — 75,0 2030 — 85,0	ІДСД НАНУ, Держстат
1.3	Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств	1.3.1. Співвідношення рівнів бідності*** домогосподарств з дітьми та домогосподарств без дітей, рази	<ul style="list-style-type: none"> • За типом місцевості проживання (м/с) • За статтю голови домогосподарства 	2015 — 1,77 2020 — 1,60 2025 — 1,40 2030 — 1,27	ІДСД НАНУ, Держстат
		1.3.2. Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %	<ul style="list-style-type: none"> • За типом місцевості проживання (міська / сільська) 	2015 — 54,6 2020 — 50,0 2025 — 40,0 2030 — 30,0	Держстат

Моніторинг ІРЛР необхідно здійснювати в узгодженості з моніторингом 17 ЦТР, які включають 87 завдань та 149 індикаторів.

Ознаками дезагрегування національних завдань ЦСР стали також ознаки «за типом місцевості проживання — міська або сільська» в 21-му завданні і 24-х індикаторах, а також ознака «за регіонами» — в 11-ти завданнях і 17-ти індикаторах.

Необхідно також, по-перше, оцінити стан досягнення ЦРТ на період до 2015 року і в разі доцільності — розробити та впровадити відповідні заходи на період 2018–2020 рр. По-друге, здійснити локалізацію та адаптацію перелічених ЦСР на період до 2030 року у вказаних Планах заходів на 2015–2017 роки та на 2018–2020 роки з реалізації Регіональних стратегій адміністративних областей.

Тобто інституалізації підлягає така система моніторингу складових та рейтингових оцінок в цілому ІРЛР адміністративних областей, яка забезпечить:

— по-перше, у разі необхідності обґрунтувати додаткові заходи щодо досягнення ЦРТ 2000–2015 років у 2018–2020 роках;

— по-друге, визначити для адміністративних областей стратегічні індикатори реалізації національних завдань ЦСР (2016–2030 рр.) на періоди до 2020, 2027 та до 2030 років;

— по-третє, здійснити прогностичні розрахунки ІРЛР на період до 2020 року і розробити заходи щодо нейтралізації негативної дії показників-дестимуляторів людського розвитку;

— по-четверте, визначити порядок узгодження складових ІРЛР з національними завданнями досягнення ЦРТ та ЦСР на період до 2020 року;

— по-п'яте, задовольнити потреби корпоративного управління екологічною, соціальною і економічною безпекою.

Метою дослідження є систематизація інформаційно-методичного забезпечення вимірювання Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР), яке міститься в нормативно-інструктивних документах, і розробити на цій основі логічну схему оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (рис. 1).

* Фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум — розрахункова величина прожиткового мінімуму, отримана на основі фактичних цін на товари та послуги за конкретний період часу.

** Бідні визначені як населення, чії середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижче від фактичного прожиткового мінімуму.

*** Використано межу абсолютної бідності за критерієм прожиткового мінімуму: середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижче від фактичного прожиткового мінімуму.

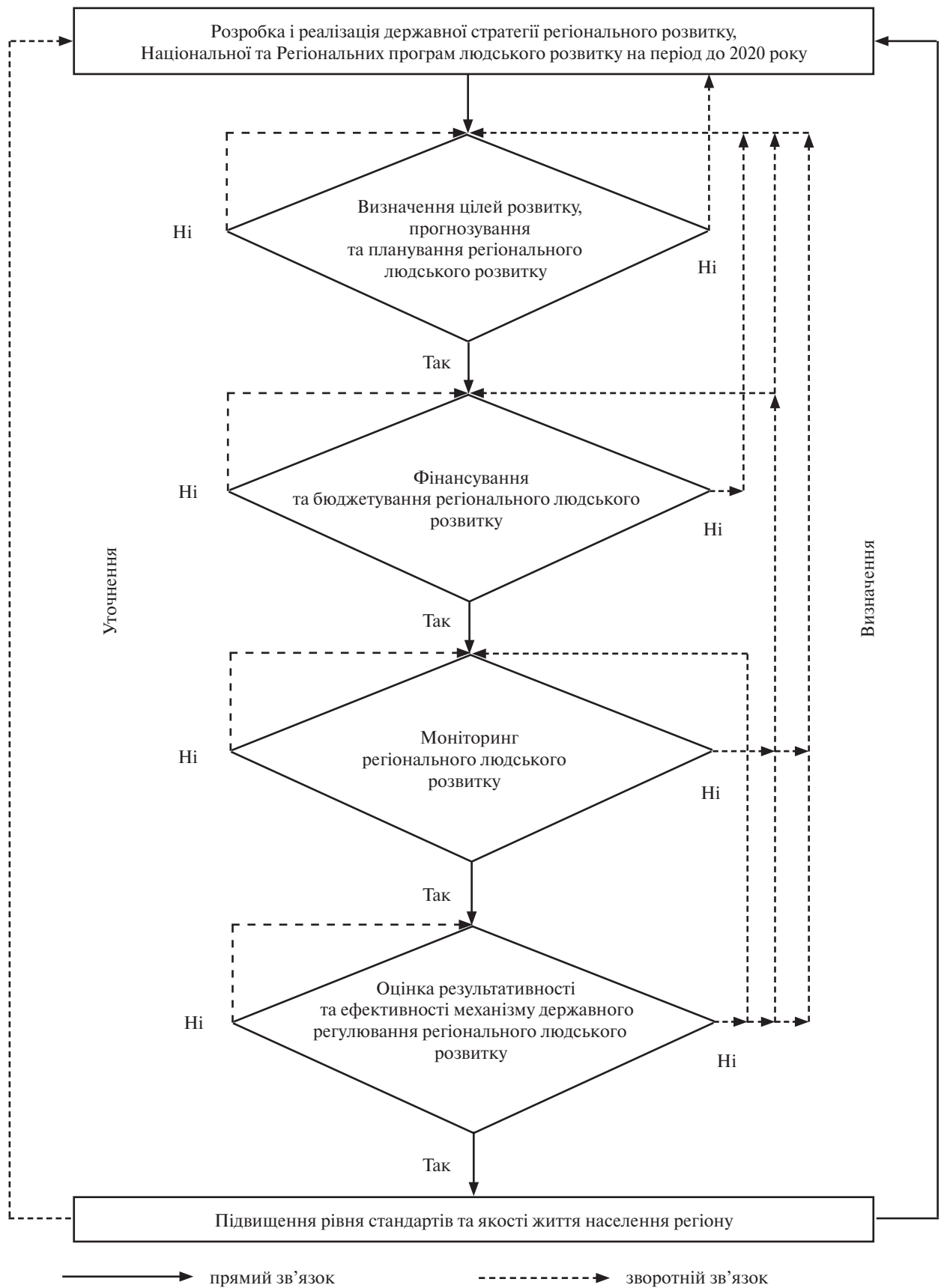

Рис. 1. Алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

У складі механізму державного регулювання регіонального людського розвитку моніторинг ІРЛР

повинен включати таку систему показників його виміру з використанням вихідних даних національ-

ної статистики, які у відповідних процесах і процедурах узгодження їх чисельних значень дозволяли:

— здійснювати прямі та зворотні зв'язки: органів управління із суб'єктами управління, між тією, що управляє, та підпорядкованою підсистемами;

— контролювати виконання відповідних заходів, їх доопрацювання;

— проводити порівняльний аналіз характеристик областей;

— виявляти резерви саморозвитку людського капіталу на інноваційній основі.

Тобто моніторинг регіонального людського розвитку, як органічна складова механізму державного регулювання, повинен включати таку

систему показників його виміру за даними національної статистики та порядок його здійснення, які б дозволяли оцінювати не тільки динаміку кількісних значень показників та зміни їх структури, а й проводити контроль виконання відповідних заходів та їх доопрацювання в масштабі та режимі реального часу.

Крім того, в сучасних умовах об'єктивно необхідним стало впровадження системи показників, яка міститься в Методичних рекомендаціях Мінекономрозвитку України щодо розрахунку рівня економічної безпеки держави, насамперед, в частині семи індикаторів демографічної безпеки, одинадцяти індикаторів продовольчої безпеки,

Таблиця 4

Вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів економічної безпеки та інтегрального показника економічної безпеки [6]

№ з/п	Найменування індикатора, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта
1. Демографічна безпека		
1.1	Чисельність наявного населення, відсотки до рівня 1990 року	0,1265
1.2	Очікувана тривалість життя при народженні, роки	0,1265
1.3	Коефіцієнт дитячої смертності (померло дітей віком до одного року), на 1 тис. народжених живими	0,1431
1.4	Коефіцієнт природного приросту, на 1 тис. осіб наявного населення	0,1874
1.5	Частка населення похилого віку в загальній чисельності населення (станом на кінець звітного періоду), відсотки (коефіцієнт старіння)	0,1625
1.6	Демографічне навантаження непрацездатного населення на працездатне, відсотки	0,1265
1.7	Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (–) (на 10 тис. осіб)	0,1274
2. Продовольча безпека		
2.1	Добова калорійність харчування людини, тис. ккал	0,0945
2.2	Співвідношення обсягів виробництва і споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу, відсотки	0,1048
2.3	Співвідношення обсягів виробництва і споживання молока та молочних продуктів на одну особу, відсотки	0,1071
2.4	Співвідношення обсягів виробництва і споживання яєць на одну особу, відсотки	0,0971
2.5	Співвідношення обсягів виробництва і споживання олії на одну особу, відсотки	0,0921
2.6	Співвідношення обсягів виробництва і споживання цукру на одну особу, відсотки	0,0870
2.7	Співвідношення обсягів виробництва і споживання картоплі на одну особу, відсотки	0,0958
2.8	Співвідношення обсягів виробництва і споживання овочів та продовольчих баштанних культур на одну особу, відсотки	0,1021
2.9	Виробництво зерна на одну особу на рік, тонни	0,0893
2.10	Рівень запасів зернових культур на кінець періоду, відсотки до споживання	0,0351
2.11	Частка продажу імпортих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств, відсотки	0,0948
3. Соціальна безпека		
3.1	Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, що нижче 75 відсотків медіанного рівня загальних доходів, відсотки	0,0911
3.2	Відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, рази	0,0857
3.3	Відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, рази	0,0808
3.4	Співвідношення загальних доходів 10 відсотків найбільш та найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів), рази	0,0803
3.5	Частка витрат на продовольчі товари у споживчих грошових витратах домогосподарств, %	0,0838

№ з/п	Найменування індикатора, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта
3.6	Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, відсотки ВВП	0,0651
3.7	Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, відсотки ВВП	0,0610
3.8	Чисельність ВІЛ-інфікованих осіб із діагнозом, що встановлений уперше в житті, кількість осіб на 100 тис. осіб населення	0,0583
3.9	Чисельність хворих на активний туберкульоз з діагнозом, що встановлений уперше в житті, кількість осіб на 100 тис. осіб населення	0,0583
3.10	Загальна чисельність учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів, відсотки до загальної чисельності постійного населення у віці 6–17 років	0,0544
3.11	Сума несплаченої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) до фонду оплати праці за грудень (червень) звітного року, відсотки	0,0847
3.12	Рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. осіб населення)	0,0529
3.13	Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років, відсотки населення відповідної вікової групи	0,0823
3.14	Відношення середньомісячної заробітної плати, нарахованої в середньому за оплачену годину, у країнах ЄС-27 та в Україні, рази	0,0612

ки та п'ятнадцяти індикаторів соціальної безпеки (табл. 4) [6, дод. 3].

Вибір з 9-ти складових економічної безпеки вказаних трьох складових під час проведення комплексної рейтингової оцінки ІРЛР здійснено тому, що останніми роками в Україні склалась така ситуація. По-перше, смертність населення стала значно перевищувати народжуваність. По-друге, необхідність викоренення соціальних хвороб, які пов'язані із соціальною безпекою і виявлені під час прогнозування таких складових ІРЛР постала на період до 2020 року практично в усіх областях України:

— коефіцієнт злочинності — кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення;

— кількість хворих із вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин на 100 тис. населення;

— кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на 100 тис. дітей 0–17 років;

— коефіцієнт підліткової народжуваності (15–17 років);

— кількість померлих від навмисного самоушкодження на 100 тис. населення.

По-третє, подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння розвитку сільського господарства визнано другою ціллю після цілі «Подолання бідності» національних завдань досягнення глобальних ЦСР людства на період до 2030 року.

У названих Методичних рекомендаціях Міністерства економічного розвитку і торгівлі України економічна безпека визначена як такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати ви-

соку конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

Методичні рекомендації базуються на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності. Розрахунки здійснюються двічі на рік на підставі офіційних даних статистичного обліку Держстату, Нацкомфінпослуг, Міндоходів, Міненергетичного відомства, Мінфіну і Національного банку України та експертних оцінок.

Складовими економічної безпеки у широкому розумінні вважаються виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки (табл. 5).

Таблиця 5

Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки [6]

№ з/п	Субіндекси економічної безпеки	Значення вагового к-та
1.	Виробнича безпека	0,1218
2.	Демографічна безпека	0,0913
3.	Енергетична безпека	0,1148
4.	Зовнішньоекономічна безпека	0,1095
5.	Інвестиційно-інноваційна безпека	0,1089
6.	Макроекономічна безпека	0,1224
7.	Продовольча безпека	0,1007
8.	Соціальна безпека	0,1013
9.	Фінансова безпека	0,1294

Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки визначено першочергові її складові в такому значенні (див. табл. 4):

— демографічна безпека — це стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України;

— продовольча безпека — це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства;

— соціальна безпека — це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни.

Ці Методичні рекомендації базуються на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки і застосовуються для її інтегральної оцін-

ки в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика вимірювання регіонального людського розвитку була розроблена Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України спільно з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Державною службою статистики України і затверджена Рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України № 123-м 13.06.2012 року. Методика включає: загальні положення; перелік та характеристику показників складових Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР); порядок розрахунку складових та в цілому ІРЛР. Додатки Методики містять склад та джерело отримання 33-х показників за 6-ма блоками (табл. 6):

1. Відтворення населення.
2. Соціальне становище; комфортне життя.
4. Добробут.
5. Гідна праця.
6. Освіта [7].

Таблиця 6

Перелік показників для оцінки Індексу регіонального людського розвитку за блоками, їх значення та ваги

№ з/п	Блоки та показники	Джерело інформації	Характер впливу на людський розвиток	Стандартне значення	Вага
1. Відтворення населення					
1.1	Сумарний коефіцієнт народжуваності	Поточна статистика	Стимулятор	2,1	0,1426
1.2	Дитяча смертність (смертність дітей у віці до 5 років), %	Поточна статистика	Дестимулятор	1,6	0,1956
1.3	Середня очікувана тривалість життя при народженні, роки	Розрахунки за даними поточної статистики	Стимулятор	82,0	0,2834
1.4	Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років	Розрахунки за даними поточної статистики	Стимулятор	0,7500	0,2160
1.5	Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років	Розрахунки за даними поточної статистики	Стимулятор	0,9500	0,1624
2. Соціальне становище					
2.1	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення)	Поточна статистика	Дестимулятор	400	0,2186
2.2	Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення)	Поточна статистика	Дестимулятор	40,0	0,2210
2.3	Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення)	Поточна статистика	Дестимулятор	50,0	0,1778
2.4	Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей у віці 0-17 років)	Поточна статистика	Дестимулятор	400	0,1708
2.5	Коефіцієнт підліткової народжуваності (кількість дітей, народжених дівчатами у віці 15-17 років, на 10 тис. дівчат відповідного віку)	Поточна статистика	Дестимулятор	6,0	0,0728
2.6	Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення)	Поточна статистика	Дестимулятор	7,0	0,1390
3. Комфортне життя					
3.1	Забезпеченість житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу), кв. м.	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	25,0	0,2455
3.2	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості, %	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	55,0	0,1804

№ з/п	Блоки та показники	Джерело інформації	Характер впливу на людський розвиток	Стандартне значення	Вага
3.3	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	100,0	0,1534
3.4	Інтегральний показник стану навколишнього середовища	Спеціальна методика (додаток 2) за даними поточної статистики	Стимулятор	1,000	0,2239
3.5	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)	Поточна статистика	Стимулятор	300,0	0,1176
3.6	Обсяг реалізованих населенню послуг (на 1 особу)	Поточна статистика	Стимулятор	3,0	0,0792
4. Добробут					
4.1	Рівень бідності за відносним критерієм (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75 % медіанного рівня), %	Обстеження умов життя домогосподарств	Дестимулятор	11,0	0,2842
4.2	Питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість, %	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	55,0	0,1298
4.3	Кількість мінімальних продуктових кошиків, які можна придбати за середньодушовий дохід	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	3,75	0,2747
4.4	Валовий регіональний продукт (на 1 особу)	Поточна статистика	Стимулятор	2,00	0,1658
4.5	Питома вага домогосподарств, які мають всі товари тривалого користування базового набору (телевізор, холодильник, пральна машина), %	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	100,0	0,1454
5. Гідна праця					
5.1	Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %	Обстеження економічної активності населення	Стимулятор	85,0	0,1596
5.2	Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %	Обстеження економічної активності населення	Дестимулятор	4,0	0,1926
5.3	Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, %	Поточна статистика	Дестимулятор	15,0	0,2127
5.4	Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %	Поточна статистика	Дестимулятор	10,0	0,1489
5.5	Співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної, одиниці	Поточна статистика	Стимулятор	4,0	0,1560
5.6	Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %	Поточна статистика	Стимулятор	90,0	0,1303
6. Освіта					
6.1	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3-5 років, %	Поточна статистика	Стимулятор	99,9	0,1057
6.2	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %	Поточна статистика	Стимулятор	99,9	0,2733
6.3	Частка осіб із освітою не нижче рівня «базова вища» серед населення 25 років і старше, %	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	65,0	0,2094
6.4	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, роки	Обстеження умов життя домогосподарств	Стимулятор	15,0	0,2445
6.5	Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (за всіма предметами)	Офіційний звіт про проведення Зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників ЗНЗ України, які виявили бажання вступити до ВНЗ	Стимулятор	180	0,1671

Також в додатках наведено Методику розрахунку інтегрального показника стану навколишнього природного середовища.

Державна служба статистики разом із фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України щорічно

готують і видають Статистичний бюлетень «Регіональний людський розвиток» (з 1999 року). Вони також здійснили перерахунок за цією Методикою таблиць Інтегральних оцінок регіонального індексу людського розвитку, починаючи з 2014 року (з початку введення моніторингу ЦРТ на період до 2015 року).

У 1999–2011 роках в Україні використовувалась Методика оцінки ІРЛР, яка була затверджена Спільною Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України (№ 182/76 від 05.04.2001 р. та 14.03.2001) і включала 92 показника за 9-ма складовими аспектами людського розвитку [8]:

1. Демографічний розвиток регіонів України.
2. Розвиток ринків праці регіонів України.
3. Матеріальний добробут населення регіонів України.
4. Умови проживання населення регіонів України.
5. Освіта населення регіонів України.
6. Стан та охорона здоров'я населення регіонів України.
7. Соціальне середовище населення регіонів України.

8. Екологічна ситуація населення регіонів України.

9. Фінансування людського розвитку у регіонах України.

Результати Інтегральної оцінки регіонального людського розвитку дозволяють не тільки провести рейтингові оцінки або ранги адміністративних областей, а й за кожним із блоків виявити резерви мобілізації їх внутрішнього регіонального потенціалу. Крім того, ІРЛР стає критерієм ефективності державного управління і регулювання соціально-економічного і екологічного розвитку адміністративних областей як з позицій центральних, так і місцевих органів влади (табл. 7).

Тобто рейтингові оцінки ІРЛР можуть бути використані не тільки для аналізу результативності роботи обласних та місцевих державних адміністрацій, а й в якості критеріїв фінансового вирівнювання регіонального розвитку як в цілому, так і за кожним із 6-ти блоків окремо (див. табл. 8).

Можливе використання результатів оцінки і при розподілі коштів Державного фонду регіонального розвитку на інфраструктурні проекти Об'єднаних територіальних громад.

Таблиця 7

Інтегральна оцінка регіонального людського розвитку

Регіони	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 ¹ р.	2014 ² р.	2015 ² р.	2016 ² р.
АР Крим	3,5693	3,6526	3,7633	3,8030	3,8535	3,8655	3,7857	3,7714	3,9431	3,9964	...	...	...	...
Вінницька	3,3848	3,5298	3,5363	3,4855	3,5527	3,5362	3,5251	3,5717	3,6658	3,6485	3,6424	3,7046	3,7291	3,8262
Волинська	3,3317	3,3532	3,3710	3,4415	3,4434	3,5214	3,5260	3,6245	3,7389	3,7417	3,7373	3,7696	3,8250	3,8700
Дніпропетровська	3,4776	3,5969	3,5901	3,5969	3,6864	3,6368	3,6140	3,6143	3,7400	3,7213	3,7316	3,7867	3,7816	3,8279
Донецька	3,4375	3,5157	3,5550	3,5940	3,6001	3,4870	3,5247	3,5759	3,7543	3,6422	...	...	...	...
Житомирська	3,2610	3,3296	3,2804	3,3065	3,3876	3,4065	3,3373	3,3561	3,5397	3,4996	3,4901	3,5892	3,5712	3,5656
Закарпатська	3,7834	3,8957	3,9580	3,9486	4,1231	3,9044	3,8340	3,8658	4,0678	3,9817	3,9745	4,0536	4,0275	4,2995
Запорізька	3,3693	3,4609	3,5292	3,5664	3,6070	3,6237	3,6401	3,8047	3,9556	3,9063	3,9174	3,9743	3,9546	3,8499
Івано-Франківська	3,3833	3,6041	3,6283	3,6778	3,6423	3,6040	3,6198	3,6492	3,7530	3,6301	3,6219	3,8112	3,8923	4,3968
Київська	3,5052	3,5816	3,4985	3,6078	3,8512	3,7621	3,8014	3,8023	3,9184	3,8710	3,8714	3,9245	3,8592	3,8229
Кіровоградська	3,2075	3,2359	3,3017	3,2934	3,3035	3,2931	3,3593	3,4427	3,5411	3,5568	3,5516	3,4954	3,5650	3,6333
Луганська	3,1709	3,3356	3,3164	3,3342	3,4880	3,4536	3,5344	3,5682	3,7665	3,7046	...	...	...	...
Львівська	3,5408	3,6743	3,7624	3,6675	3,7952	3,8296	3,7764	3,8261	3,9988	4,0100	4,0087	4,0451	4,0810	4,1922
Миколаївська	3,4230	3,4970	3,6281	3,6132	3,7498	3,6212	3,5967	3,6926	3,9106	3,7436	3,7421	3,8185	3,8199	3,8647
Одеська	3,3546	3,5273	3,5255	3,6139	3,6542	3,6784	3,7470	3,7215	3,8299	3,8188	3,8245	3,8602	3,7879	3,8017
Полтавська	3,5373	3,7219	3,7184	3,6720	3,6340	3,6757	3,7260	3,8062	3,8390	3,8332	3,8333	3,8222	3,8530	3,8509
Рівненська	3,3522	3,4023	3,5647	3,5886	3,6273	3,5388	3,6082	3,5972	3,6985	3,6481	3,6417	3,7169	3,7163	3,6738
Сумська	3,2559	3,3869	3,4829	3,5431	3,5728	3,4405	3,5772	3,5608	3,5752	3,6025	3,6030	3,6433	3,6951	3,8151
Тернопільська	3,4707	3,5849	3,4491	3,5281	3,6102	3,6510	3,6305	3,6748	3,7310	3,7735	3,7619	3,8278	3,8709	3,9584
Харківська	3,4865	3,6972	3,7345	3,7722	3,8813	3,8497	3,8512	3,9566	4,1489	4,2097	4,2141	4,2745	4,1996	4,0752
Херсонська	3,2840	3,3642	3,3352	3,4333	3,4677	3,3796	3,4265	3,4941	3,5957	3,5028	3,5008	3,5794	3,6090	3,6267
Хмельницька	3,3595	3,4881	3,3717	3,4487	3,5773	3,5406	3,5575	3,5424	3,6684	3,7275	3,7194	3,6864	3,6479	3,6694
Черкаська	3,4433	3,5245	3,5824	3,7585	3,7091	3,7421	3,7848	3,7928	3,7344	3,7667	3,7651	3,7570	3,7772	3,7325
Чернівецька	3,5332	3,6489	3,5888	3,7144	3,8256	3,9271	3,8510	3,8889	4,0393	4,1621	4,1549	4,1598	4,1321	4,3624
Чернігівська	3,1473	3,2410	3,3353	3,3811	3,4638	3,4439	3,5215	3,5798	3,7055	3,6884	3,6821	3,7533	3,6709	3,6475

¹ Дані перераховано (без урахування Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей).

² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, а також Донецької та Луганської областей, на території яких проводиться антитерористична операція.

Інтегральний регіональний індекс людського розвитку, 2016 р.
(розраховано фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України)

Регіон	Блок 1 «Відтворення населення»		Блок 2 «Соціальне середовище»		Блок 3 «Комфортне життя»		Блок 4 «Добробут»		Блок 5 «Гідна праця»		Блок 6 «Освіта»		ІРЛР, 2016 р.	
	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	сума	ранг
АР Крим	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Вінницька	0,7154	7	0,5116	10	0,5475	22	0,7044	7	0,5142	22	0,8331	8	3,8262	12
Волинська	0,7168	6	0,5579	8	0,6178	7	0,5854	16	0,5749	10	0,8171	14	3,8700	7
Дніпропетровська	0,6633	18	0,4109	15	0,5752	18	0,7167	6	0,6131	2	0,8487	5	3,8279	11
Донецька	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Житомирська	0,6690	16	0,3889	19	0,5999	13	0,5417	19	0,5577	13	0,8084	15	3,5656	22
Закарпатська	0,6674	17	0,5612	7	0,8233	1	0,8715	3	0,5922	8	0,7840	21	4,2995	3
Запорізька	0,6910	11	0,4163	14	0,5508	20	0,7491	5	0,5958	5	0,8469	6	3,8499	10
Івано-Франківська	0,7304	4	0,6787	5	0,5876	16	1,0198	1	0,5735	11	0,8068	16	4,3968	1
Київська	0,7319	3	0,3748	21	0,6825	2	0,5732	17	0,5953	7	0,8652	1	3,8229	13
Кіровоградська	0,6465	21	0,3533	22	0,6049	11	0,6495	11	0,5507	15	0,8284	11	3,6333	20
Луганська	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Львівська	0,7347	2	0,7325	3	0,6801	4	0,6227	12	0,5865	9	0,8358	7	4,1922	4
Миколаївська	0,6629	19	0,3767	20	0,6016	12	0,8073	4	0,5958	6	0,8205	12	3,8647	8
Одеська	0,6848	13	0,3987	17	0,6813	3	0,5862	15	0,6193	1	0,8315	9	3,8017	15
Полтавська	0,7080	8	0,4700	12	0,5949	14	0,6767	9	0,5704	12	0,8309	10	3,8509	9
Рівненська	0,6971	10	0,5835	6	0,6052	10	0,4638	22	0,5412	19	0,7830	22	3,6738	17
Сумська	0,6860	12	0,4762	11	0,5566	19	0,7024	8	0,5439	17	0,8500	4	3,8151	14
Тернопільська	0,7631	1	0,7504	1	0,5755	17	0,5580	18	0,5173	21	0,7942	19	3,9584	6
Харківська	0,6790	15	0,7139	4	0,6123	8	0,6042	14	0,6027	4	0,8630	2	4,0752	5
Херсонська	0,6504	20	0,3985	18	0,6609	5	0,5007	21	0,6096	3	0,8066	17	3,6267	21
Хмельницька	0,7232	5	0,5135	9	0,5499	21	0,5386	20	0,5551	14	0,7891	20	3,6694	18
Черкаська	0,6800	14	0,4497	13	0,6059	9	0,6176	13	0,5274	20	0,8519	3	3,7325	16
Чернівецька	0,7034	9	0,7399	2	0,6251	6	0,9444	2	0,5500	16	0,7996	18	4,3624	2
Чернігівська	0,6451	22	0,4027	16	0,5892	15	0,6517	10	0,5412	18	0,8176	13	3,6475	19

В умовах обґрунтування варіантів нового адміністративно-територіального устрою України результати оцінки складових та в цілому ІРЛР стануть основою прогностичних розрахунків нових утворень із середніми та однопорядковими значеннями вихідних соціальних, екологічних і економічних показників.

На виконання вимог Угоди України з ЄС щодо формування регіональної карти нашої держави: кількість населення повинна складати (для NUTS-II) 3,6–4,6 млн. осіб, а площа становити 50,0–80,0 тис. кв. км. Інститутами Відділення економіки НАН України готуються варіанти реформування адміністративно-територіального устрою. Так, ДУ «Інститут природокористування та сталого розвитку НАН України» спроектував 8–10 територіальних природно-господарських округів бінарної та масштабної інваріантної спрямованості [9].

Конструктивними є пропозиції фахівців Всеукраїнського проекту «Наше Спільне Майбутнє» — Крайовий уклад території України, а також рекомендації Клуба «Коло» щодо Стратегічного пакету розвитку України [10–11].

Наведені дев'ять аспектів людського розвитку та назви 6-ти блоків виміру ІРЛР можуть слугувати ознаками визначення підпрограм Регіональних програм людського розвитку на перспективу, але тільки за умови наявності Методики прогностичних розрахунків 33-х показників-індикаторів ІРЛР.

Уряд України 20.12.2017 року прийняв Постанову «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики», в якій затвердив Методику та Порядок проведення розрахунків Індексу регіонального людського розвитку [12].

Ця Методика включає три блоки з сьома показниками, які характеризують складові регіонального людського розвитку (табл. 9).

У спрощеній системі оцінки ІРЛР тільки один показник використовується як дестимулятор — коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле. У попередній Методичі з 33-х показників 11 розглядалися як показники-дестимулятори, а результати їх прогностичних розрахунків були основою обґрунтування конкретних

* Стандартизовані калібровані значення за відповідним блоком.

Показники, що застосовуються для розрахунку Індексу регіонального людського розвитку [12]

№ з/п	Найменування показника	Характеристика показника	Відповідальний за подання даних
1. Довге та здорове життя			
1.1	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	інтегральний показник здоров'я населення	Держстат
1.2	Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб наявного населення, проміле	інтенсивність зростання (скорочення) чисельності населення	Держстат
1.3	Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле	вплив на психічне здоров'я населення соціальної нестабільності та напруженості у суспільстві	Держстат
2. Добробут та гідні умови праці			
2.1	Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу, грн.	стан формування фінансової бази для розвитку в регіонах, у тому числі соціальної спрямованості (на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення)	Мінфін
2.2	Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, рази	фактичний розмір середньомісячної заробітної плати в регіонах відносно законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати як основної державної гарантії у сфері оплати праці	Мінсоцполітики
2.3	Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотки до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року	створення сприятливих умов для працевлаштування зареєстрованих безробітних	Мінсоцполітики
3. Освіта			
3.1	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком три-п'ять років, відсотки до загальної кількості дітей такого віку	рівень соціалізації дітей дошкільного віку, що сприяє їх фізичному та психічному розвитку	Держстат
3.2	Кількість випускників вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення у віці 25-70 років	рівень освітньо-кваліфікаційної підготовки дорослого населення	Держстат

пропозицій у Планах заходів на 2018–2020 роки за реалізації Регіональних стратегій.

Затверджений вказаною Постановою Уряду Порядок проведення розрахунку ІРЛР буде здійснюватись у такій послідовності:

1) Мінфін, Мінсоцполітики та Держстат проводять збирання та розрахунок даних за показниками, зазначеними у табл. 9, та подають їх щороку до 15 липня Мінрегіону для проведення розрахунку Індексу регіонального людського розвитку;

2) Мінрегіон узагальнює подану інформацію та надсилає її щороку до 1 серпня Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації на підставі отриманої

інформації подають щороку до 25 серпня Мінрегіону аналітичну записку про основні тенденції зміни значень показників табл. 9;

4) Мінрегіон:

— на підставі отриманої інформації проводить розрахунок Індексу регіонального людського розвитку відповідно до Методики проведення розрахунку Індексу регіонального людського розвитку та подає його щороку до 15 вересня Кабінетові Міністрів України;

— оприлюднює результати розрахунку Індексу регіонального людського розвитку разом із аналітичними записками Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій про основні тенденції зміни значень показників на своєму офіційному веб-сайті.

Тобто спрощена система моніторингу ІРЛР має чисто інформаційний характер. У її вико-

ристанні не передбачено зворотних зв'язків від центральних органів виконавчої влади до органів влади адміністративних областей для здійснення державного регулювання регіонального людського розвитку.

Тому пропонується моніторинг ІРЛР здійснювати згідно із логічною схемою оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (рис. 2).

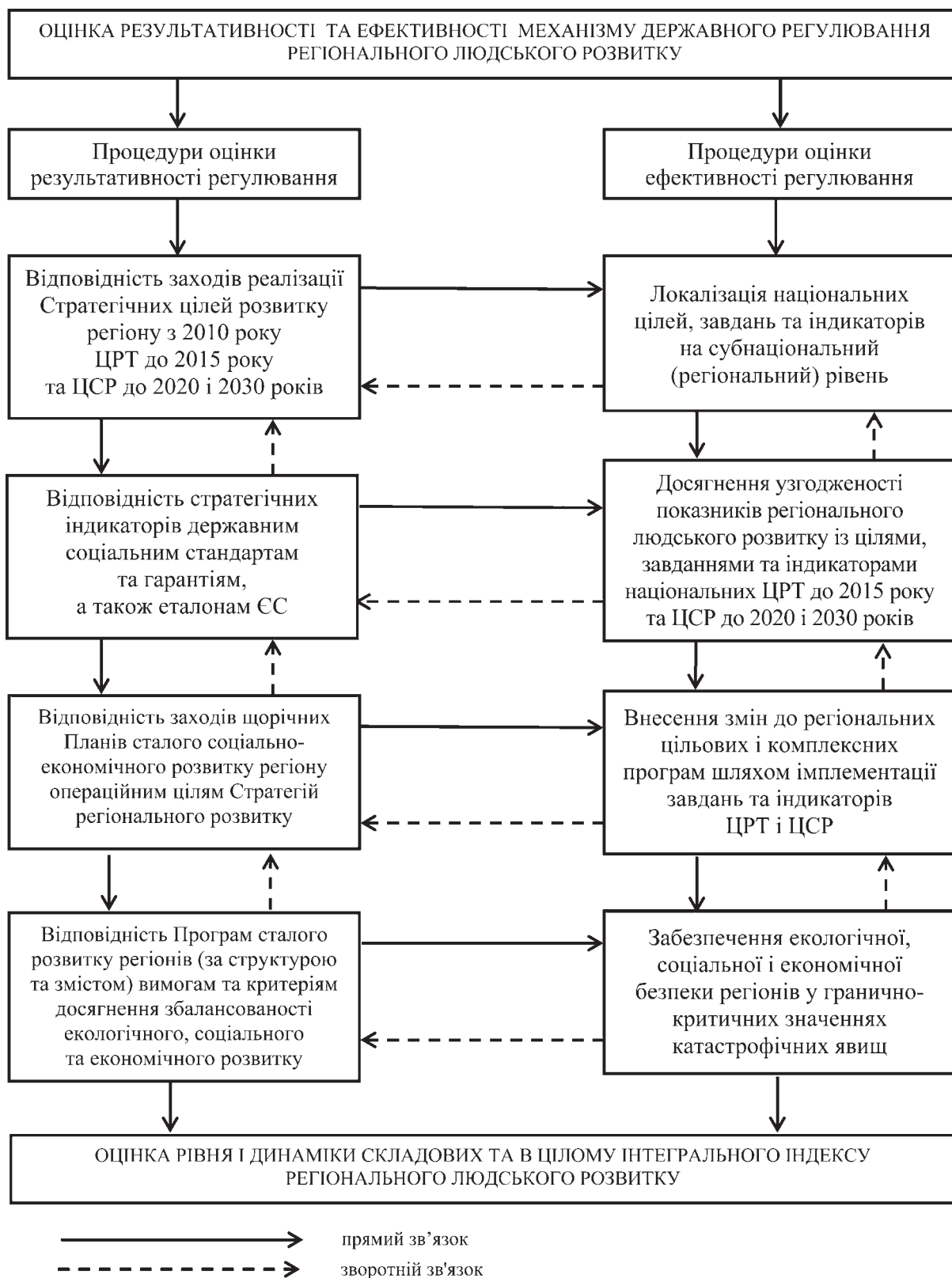

Рис. 2. Логічна схема оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

Висновки. У механізмі державного регулювання регіонального людського розвитку моніторингу підлягає:

— по-перше, рівень та динаміка складових Індексу регіонального людського розвитку;

— по-друге, стратегічні індикатори та стан досягнення національних завдань Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2015 року;

— по-третє, стратегічні індикатори та стан досягнення національних завдань Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року.

Виходячи з предмету і об'єкта дослідження інституалізації підлягає алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (рис. 1) і порядок оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (рис. 2).

Завдяки інституалізації Алгоритм (рис. 1) та Логічну схему (рис. 2) можна використовувати як еталонні зразки для оцінки якості розробки Державних стратегій регіонального розвитку на періоди до 2015 та 2020 роки та Регіональних стратегій розвитку на період до 2020 року, а також Планів заходів на 2015–2017 роки та на 2018–2020 роки з їх реалізації.

Такі оцінки вимагають наявності:

1. Стратегічних цілей розвитку регіону з 2010 року на періоди до 2015, 2020, 2030 роки.

2. Операційних цілей розвитку регіонів як органічних складових Регіональних стратегій розвитку на періоди до 2015 та 2020 роки.

3. Відповідності стратегічних і операційних цілей розвитку регіонів локалізованим завданням і стратегічним індикаторам ЦРТ та ЦСР.

4. Національних соціальних стандартів, державних гарантій та еталонів країн-членів ЄС стратегічних індикаторів регіонального розвитку за ознаками: «за регіонами», «за типом місцевості» (сільська / міська).

5. Вимог, критеріїв та методів досягнення збалансованості екологічного, соціального і економічного розвитку.

Література

1. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

2. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 275-р від 3 квітня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/.../planu%20uryadu/plan-prioritetnikh-diy-uryadu-na-2017-rik>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» № 821 від 7 жовтня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-p>.

4. Цілі розвитку тисячоліття «Україна-2010». Національна доповідь. — К. : Міністерство економіки України, 2010. — 108 с.

5. Цілі сталого розвитку «Україна-2030». Національна доповідь. — К. : Міністерство економіки України, 2017. — 174 с.

6. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономрозвитку України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents>.

7. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України : затверджена Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України № 123-м від 13.06.2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_123-m.pdf.

8. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України : затверджена Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України № 76 від 14.03.2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_76.pdf.

9. Микитенко В. В. Формування територіальних природно-господарських округів та переформатування соціально-економічного простору України / В. В. Микитенко, Д. О. Микитенко // Економічний вісник Донбасу. — 2018. — № 1 (51). — С. 31–39.

10. Розвиток заради порятунку / В. Я. Шевчук, В. К. Черняк, Т. Т. Ковальчук, М. П. Педан, О. І. Панков та ін.. — К. : Геопринт, 2016. — 227 с.

11. Актуалітети політики розвитку / Т. Т. Ковальчук, В. К. Черняк, В. Я. Шевчук. — К. : Знання, 2009. — 326 с.

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» № 1029 від 20 грудня 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP171029.html.

References

1. President of Ukraine (2015). Decree «The Strategy for Sustainable Development «Ukraine-2020». Available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. (Accessed 15 January, 2015) (in Ukr.).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 275-r «The medium-term plan of the Government's priority actions by 2020». Available at : <https://www.kmu.gov.ua/.../planu%20uryadu/plan-prioritetnikh-diy-uryadu-na-2017-rik>. (Accessed 3 April, 2017) (in Ukr.).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 821 «Some issues of realization of the State Strategy for Regional Development for the period till 2020 in 2015–2017». Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-rik>. (Accessed 7 October, 2015) (in Ukr.).

4. Millennium Development Goals Ukraine-2010. National Report (2010). Kyiv, Ministerstvo ekonomiky Ukrainy Publ. (in Ukr.).

5. The goals of sustainable development «Ukraine-2030». National report (2017). Kyiv, Ministerstvo ekonomiky Ukrainy Publ. (in Ukr.).

6. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013). Order of the Ministry of Economic Development of Ukraine № 1277 «Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine». Available at : <http://www.me.gov.ua/Documents>. (Accessed 29 October, 2013) (in Ukr.).
7. State Statistics Committee of Ukraine and the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine (2012). Decree of the Collegium of the State Statistics Committee of Ukraine and the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine № 123-m «Methodology of measuring human development of regions of Ukraine». Available at : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_123-m.pdf. (Accessed 13 June, 2012) (in Ukr.).
8. State Statistics Committee of Ukraine and the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine (2001). Decree of the Collegium of the State Statistics Committee of Ukraine and the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine № 76 «Methodology of measuring human development of regions of Ukraine». Available at : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_76.pdf. (Accessed 14 March, 2001) (in Ukr.).
9. Mykytenko, V. V., Mykytenko, D. O. (2018). [Formation of territorial natural and economic districts and re-formatting of the socio-economic space of Ukraine]. *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, 1 (51), 31–39 (in Ukr.).
10. Shevchuk, V. Ya., Cherniak, V. K., Koval'chuk, T. T., Pedan, M. P., Pankov, O. I. and others (2016). *Rozvytok zarady poriatunku* [Development for the sake of salvation]. Kyiv, Georprint Publ. (in Ukr.).
11. Kovalchuk, T. T., Cherniak, V. K. and Shevchuk, V. Ya. (2009). *Aktualitety polityky rozvytku* [Actualities of development policy]. Kyiv, Znannia Publ. (in Ukr.).
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine № 1029 «Some issues of improving the system for monitoring and evaluating the effectiveness of the implementation of the state regional polic». Available at : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP171029.html (Accessed 20 December, 2017) (in Ukr.).